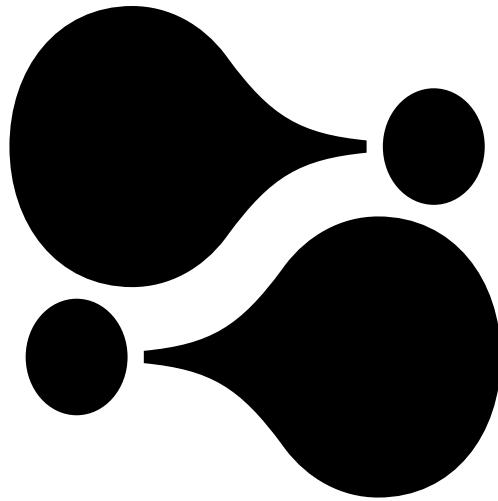

Què vol dir, ser lliure?

Un matí amb Lea Ypi

Propostes per treballar a l'aula

Índex

Sobre Lea Ypi	3
Activitat 1. Entrevista a Lea Ypi	4
Activitat 2. Fragment de “Libre. El desafío de crecer en el fin de la historia”	8
Activitat 3. L’educació sota el règim socialista	12

Dossier elaborat per Júlia Ripoll.
Els continguts d’aquest dossier es poden reproduir lliurement
amb finalitats educatives, citant la font original.

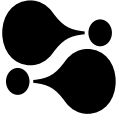

Sobre Lea Ypi

Lea Ypi és professora de Teoria política a la London School of Economics i de Filosofia a l'Australian National University. Està especialitzada en teoria crítica i marxisme i centra la seva recerca en qüestions vinculades a la justícia global, la migració i la teoria democràtica. Ypi va créixer a l'Albània comunista d'Enver Hoxha, un règim que es va esfondrar quan ella era adolescent per donar pas a l'economia de mercat i el pluralisme polític. Aquesta experiència és el motor de *Libre. El desafío de crecer en el fin de la historia* (Anagrama, 2023), una original memòria amb un marcat rerefons filosòfic i polític, guardonada amb l'Ondaatje Prize de la Royal Society of Literature i traduïda a més d'una vintena de llengües. Ypi també és autora de nombrosos articles acadèmics i assaigs, com "The Architectonic of Reason" (Oxford University Press, 2021), en què ofereix una interpretació original de l'obra de Kant, o "Migration in Political Theory: The Ethics of Movement and Membership" (Oxford University Press, 2012), un volum coeditat juntament amb Sarah Fine, en què s'exploren debats contemporanis al voltant de la migració i l'adquisició de la ciutadania. Al llarg de la seva trajectòria acadèmica, Ypi ha fet estades de recerca en centres de prestigi internacional com el Nuffield College d'Oxford o la Sciences Po de París, i ha rebut reconeixements com el British Academy Prize a l'excel·lència investigadora en ciències polítiques. Ocasionalment, col·labora a la secció d'opinió de The Guardian.

Lea Ypi.
Filòsofa i
escriptora

Activitat 1

Entrevista a Lea Ypi

Llegeix aquesta selecció de fragments de l'entrevista a Lea Ypi, realitzada per María Ramírez per *Eldiario.es*¹, i contesta a les preguntes que trobaràs a continuació.

¹
Ramírez, María.
(6/5/2023) Lea Ypi,
Autora de 'Libre':
"La libertad a veces
es sólo propaganda
sobre la libertad",
elDiario.es. [https://
www.eldiario.es/
internacional/lea-ypi-
autora-libre-libertad-
veces-propaganda-
libertad_128_10177926.html](https://www.eldiario.es/internacional/lea-ypi-autora-libre-libertad-veces-propaganda-libertad_128_10177926.html)

P: Per què creu que 'Lliure' ha connectat amb lectors de països tan diferents en aquest moment?

El vaig escriure durant la pandèmia. La pregunta fonamental que planteja el llibre és **què és la llibertat i com podem diferenciar entre la llibertat com a ideal i la llibertat com a ideologia** i, a vegades, d'un conjunt d'eslògans propagandístics. Després de la pandèmia, però també en general en els darrers anys a tots els països, la gent s'ha estat preguntant sobre la relació entre l'ideal de societat del qual els han parlat i la realitat de les societats en les quals viuen, que van d'una crisi a l'altra. Primer la crisi financera, després la crisi pandèmica i ara la guerra i la inflació. Estem en un moment de ruptura en termes de les expectatives de la gent sobre els seus governs i també en el sentit de tractar de veure a través de què promet el govern i per què. **Durant la pandèmia hi havia sensibilitzat a aquestes qüestions per les discussions sobre la llibertat individual versus la responsabilitat social.** Però el llibre també ha tingut ressò perquè ha sortit en un moment en què hi ha **menys fe en el tipus d'història triomfalista liberal** que ens havien explicat després de la Guerra Freda, de la fi del món socialista i el triomf del món liberal.

P: És un llibre sobre la propaganda?

Sí. Està escrit des del punt de vista d'una nena que bàsicament repeteix la propaganda **de manera que el lector se senti objecte d'aquesta propaganda mentre el llegeix.** No hi ha una veu d'autor que et doni una interpretació de la propaganda diferent de la que absorbeix la nena. La primera part del llibre tracta de com es veu el món des de la lent de la propaganda i els eslògans. **Quan et preguntes**

per la qüestió de la llibertat, la llibertat de vegades només és propaganda sobre la llibertat. La manera com se't presenta és realment un conjunt de pressuposicions ideològiques que donen forma al que penses de tu mateix i si ets lliure o no. Crec que a tota societat hi ha un element de propaganda. I això és una cosa que de vegades és difícil d'acceptar. Fins i tot a les societats liberals, hi ha propaganda. És molt obvi, com moltes de les coses que ens expliquen sobre el mercat. A Albània, les pintades a la paret eren lemes com "llarga vida al partit, llarga vida a Enver Hoxha". Quan a finals dels 90 vaig anar a Grècia amb la meva àvia per primera vegada, recordo que als autobusos hi havia eslògans que deien "compra a McDonald's" o "compra un i emporta-te'n un altre gratis". Vaig pensar que eren propaganda. I la meva àvia va dir, "no, això és publicitat". **Però quina és la diferència entre propaganda i publicitat?** Potser es tracta de la manera com el pens o com t'hi relaciones, de la llibertat de dir que no vols el que s'anuncia. **Però hi ha un element comú en el sentit que el món s'està modelant per a tu de certa manera i tu ets només un receptor de com s'està modelant.**

P: Ha patit el «West-explaining» (donar lliçons des de l'Occident als europeus del centre i est d'Europa sobre els seus propis països)?
Efectivament. Quan em vaig traslladar (a Itàlia) amb totes les meves experiències d'Albània, que també van ser experiències d'opressió, i les històries tràgiques de les persones que vaig conèixer i que havien estat víctimes del comunisme, **la gent deia: «Oh, però això no era socialisme real»**. Es produeix una escissió entre com s'entenia el socialisme a l'Occident només com un conjunt d'idees, i a l'Orient només com un conjunt d'experiències, sense haver-hi una comprensió intermèdia. **Per desgràcia, la versió occidental era la que es suposava que havia d'acceptar-se, deixant de costat la meva pròpia experiència que realment no importava.**

P: Per què creu que part de l'esquerra idealitza què va passar durant el comunisme?

Crec que és perquè estudiar a fons la història requereix cert esforç. És molt més fàcil dir que creus en la teva idea sense fer cas dels fets. És més difícil processar informació que desafia la teva teoria.

S'han d'incorporar la major quantitat possible d'experiències **empíriques**, perquè altrament hi haurà un enfocament de dalt a baix, que, per cert, crec que és el que **caracteritza no només marxistes, sinó també liberals**.

P: Una de les raons per les quals volia escriure sobre Albània va ser per intentar desafiar la idea que tota societat que ha estat objecte d'un govern autoritari té rentat el cervell per aquest govern. I que quan estàs alliberat, necessites que els occidentals, que són realment lliures, et diguin com has de gestionar l'economia, dirigir l'Estat i organitzar les relacions socials, quan en realitat hi ha molts matisos fins i tot dins d'aquestes societats. Les persones troben codis i maneres de relacionar-se críticament. Volia presentar una imatge d'Albània sota el comunisme una mica més complexa que simplement dir que era un poble amb un rentat de cervell que finalment es va alliberar amb un altre rentat de cervell. Volia mostrar com hi havia marge per a la voluntat fins i tot en aquest context.

P: És més eficaç la literatura que l'acadèmia perquè arribin aquestes idees?

Cal tenir ambdós, ja que crec que és necessari tenir claredat d'idees, conceptes i crítiques per poder reflexionar sobre les preguntes des d'una perspectiva filosòfica. La filosofia m'ha proporcionat moltes certeses, però quan escric des d'una perspectiva literària, aquestes certeses es desestabilitzen i començo a dubtar més. Així és com he descobert una dialèctica productiva que em permet mantenir conviccions, però també escriure sobre elles d'una manera emotiva. Un llibre de literatura que només pretén transmetre un missatge resulta terrible com a obra literària. Esdevé didàctic, artificial i pedagògic de manera equivocada. **La grandesa de la literatura rau en ser un espai de llibertat, on es pot expressar la llibertat sense intentar sermonejar els lectors.** Quan vaig escriure el llibre, vaig abandonar el punt de vista de l'autoritat característic dels llibres filosòfics i em vaig trobar en un espai molt més obert i propiciador d'un diàleg amb els lectors.

—

Preguntes:

1. En quin context històric, polític i geogràfic es desenvolupa la novel·la *Libre*?
2. Quin punt de vista adopta l'autora per narrar la seva història, i per quina raó?
3. L'autora fa una comparació entre la llibertat que declara la propaganda, i la llibertat d'elecció que diu defensar la publicitat. Quines diferències i quines similituds creus que hi ha entre la propaganda (sota un règim autoritari) i la publicitat (sota un règim liberal)?
4. Segons Ypi, en quin error han caigut molts defensors de les idees comunistes a Occident? Com creu l'autoria que s'hauria d'estudiar el comunisme?
5. Per què, segons l'autora, és útil fer ús de la literatura per parlar d'un concepte filosòfic com ara la llibertat?

Activitat 2

Fragment de “Libre. El desafío de crecer en el fin de la historia”

Llegeix aquest fragment² del capítol “El fin de la historia” de *Libre*, i contesta les preguntes que trobaràs a continuació.

2
Ypi, Lea. *Libre. El desafío de crecer en el fin de la historia*. Barcelona: Anagrama, 2023, pp.138-139 i pp.147-149

El 12 de diciembre de 1990, mi país fue oficialmente declarado un Estado multipartidista, donde se celebrarían elecciones libres. Fue casi doce meses después de que fusilaran a Ceausescu en Rumania mientras cantaba “La Internacional” frente al pelotón. Ya había comenzado la primera guerra de Irak, la guerra del Golfo. Ya habían empezado a vender trocitos del Muro en las tiendas de souvenirs del recientemente unificado Berlín. Durante más de un año, todos esos acontecimientos no afectaron a mi país, o casi no lo hicieron. La lechuga de Minerva había levantado el vuelo y, como de costumbre, parecía haberse olvidado de nosotros. Pero luego se acordó y volvió.

¿Por qué se había acabado el socialismo? Apenas unos meses antes, en nuestra clase de Educación Moral, la profesora Nora nos había explicado que el socialismo no era perfecto, que no era como el comunismo cuando este llegara. El socialismo era una dictadura, nos dijo, la dictadura del proletariado. Era diferente y, sin duda, mucho mejor que la dictadura de la burguesía que dominaba en los países imperialistas de Occidente. En el socialismo eran los trabajadores, no el capital, los que controlaban el estado, y la ley estaba al servicio de los intereses de los trabajadores, no de aquellos que querían aumentar sus beneficios. Pero dejó claro que el socialismo también tenía sus problemas. La lucha de clases no había acabado. Teníamos muchos enemigos externos, como la Unión Soviética, que hacía mucho tiempo que había abandonado el dial comunista para convertirse en un Estado imperialista y represor que enviaba sus tanques para aplastar a los países más pequeños. También teníamos muchos enemigos internos. Las personas que antes habían sido ricas y habían perdido

sus propiedades y sus privilegios seguían conspirando para socavar el gobierno de los trabajadores y merecían ser castigadas. Pero, con el tiempo, la lucha proletaria triunfaría. La profesora Nora nos dijo que, cuando la gente crece dentro de un sistema más humano y a los niños se les educa en las ideas correctas, las hacen suyas. Los enemigos de clase van disminuyendo y la lucha de clases se va suavizando y acaba por desaparecer. Es entonces cuando empieza en realidad el comunismo y, por eso, es superior al socialismo: no necesita la ley para castigar a nadie y libera a los seres humanos de una vez y para siempre. En contra de lo que sugería la propaganda del enemigo, el comunismo no significaba la represión del individuo, sino la primera vez en la historia de la humanidad en la que podíamos ser realmente libres.

Yo siempre había pensado que no había nada mejor que el comunismo. Todas las mañanas de mi vida me despertaba deseando hacer algo para que llegara más rápidamente. Pero en diciembre de 1990, los mismos que habían participado en las marchas que celebraban el socialismo y el avance hacia el comunismo se echaron a las calles para exigir su fin. Los representantes del pueblo manifestaron que las únicas cosas que habían conocido bajo el socialismo no eran la libertad y la democracia, sino la tiranía y la coacción. (...)

Nos habían advertido que la dictadura del proletariado estaba siempre amenazada por la dictadura de la burguesía. Lo que no podíamos prever era que la primera víctima de ese conflicto, la señal más clara de la victoria, sería la desaparición de esos mismos términos: *dictadura, proletariado, burguesía*. Dejaron de formar parte de nuestro vocabulario. Antes de que se desintegrara el Estado, se desintegró el propio lenguaje con el que se articulaba esa aspiración. El socialismo, la sociedad que vivíamos, desapareció. El comunismo, la sociedad que aspirábamos a crear, donde ya no existiría el conflicto de clases y las capacidades naturales del individuo se desarrollarían plenamente, también desapareció. No solo desapareció como ideal y como sistema de gobierno, sino también como una categoría de pensamiento.

Solo quedó una palabra: *libertad*. Aparecía en todos los discursos de la televisión, en todos los eslóganes que se vociferaban con rabia en las calles. Cuando por fin llegó la libertad fue como si te sirvieran comida congelada. Masticamos poco, tragamos rápido y nos quedamos con hambre. Algunos se preguntaban si nos habían dado sobras. Otros dijeron que no eran más que unos entrantes fríos.

En los días y meses previos a diciembre de 1990 fui andando al colegio, me senté en clase, jugué en la calle, comí con mi familia, escuché la radio y vi la televisión, igual que había hecho todos los días de mi vida. Los mismos actos, así como los deseos y creencias de quienes los llevaron a cabo, serían recordados posteriormente con significados radicalmente diferentes. Hablaríamos de ellos como gestos valientes, decisiones oportunas y reacciones maduras ante circunstancias difíciles. No nos atrevíamos a plantearnos la posibilidad de que se produjeran accidentes ni a imaginar que los planes pudieran salir mal. Los escenarios que hasta entonces se habían considerado fantasías descabelladas acabaron adquiriendo rasgos de estricta necesidad. No podíamos contemplar el fracaso. El fracaso era la orilla desde la que habíamos partido: no podía ser el puerto de llegada.

Sin embargo, lo único que recuerdo de esa época es el miedo, la confusión, la duda. Usábamos la palabra *libertad* para referirnos a un ideal que, por fin, se había materializado, igual que habíamos hecho en el pasado. Pero las cosas cambiaron tanto que más adelante nos sería difícil decir si ese «nosotros» seguía siendo el mismo. Durante medio siglo todos habíamos compartido la misma estructura de cooperación y opresión, desempeñando roles sociales que, a partir de determinado momento, habrían de ser todos diferentes, a pesar de que las mujeres y los hombres que habían desempeñado esos roles seguían siendo los mismos. Los parientes, los vecinos y los colegas habían luchado y se habían apoyado unos a otros, habían mantenido la sospecha mutua al tiempo que cultivaban lazos de confianza. Las mismas personas que se habían espiado entre sí también se habían proporcionado encubrimiento. Los guardias de las prisiones habían sido prisioneros; las víctimas habían sido victimarios.

Nunca sabré si la clase obrera que desfilaba el Primero de Mayo era la misma que se manifestó a principios de diciembre. Nunca sabré quién habría sido yo si me hubiese planteado otras preguntas, si mis preguntas hubiesen recibido una respuesta diferente o si no hubiesen recibido respuesta alguna.

Las cosas eran de una manera y después fueron de otra. Yo era una persona y después me convertí en otra.

—

Preguntes:

1. Perquè va ser tan important l'any 1990 per a la història d'Albània?
2. Quina distinció els ensenyaven a l'escola entre el socialisme i el comunisme?
3. La narradora parla del 'final de la història'. A què creus que es refereix?
4. Quina paraula sobreviu a la mort de la ideologia comunista? Amb quin nou significat?
5. Com descriuries els sentiments de la narradora sobre el final del socialisme?
6. Segons l'autora, va materialitzar-se realment la llibertat en un model (sota l'Estat comunista) o l'altre (sota l'Estat multipartidista liberal)?
7. Com va canviar la vida de les persones després del règim socialista?

Activitat 3

L'educació sota el règim socialista

3.1.

A l'escola:

L'any 1988 TV3 va realitzar un reportatge per al programa "30 minuts" en torn d'Albània, "Albània: al marge del tot".

Imatge del documental "Albània: al marge de tot"

Mira el reportatge, fent especial atenció al fragment on tracta sobre l'escola i l'educació (minuts 07:00–11:00), i respon les preguntes següents:

1. Què s'ensenyava als nens i joves a l'escola sobre religió?
2. Com ho relaciones amb la cèlebre frase atribuïda a Marx, "La religió és l'opi del poble"?
3. Quines assignatures tenien a l'escola a partir dels 15 anys?
4. Quins motius creus que van conduir a l'oferta d'educació totalment gratuïta i quina influència va tenir aquesta política en el sosteniment del règim? Com es prenen les decisions sobre quins estudiants

accedirien a la universitat i quina llibertat tenien per triar el seu camp d'estudi?

5. Quina relació hi havia entre cultura i política?
6. A què feien referència els llibres infantils i quines idees transmetien?
7. Qui era l'autor de les obres més destacades a les llibreries?
8. Quins factors van portar Enver Hoxha a aïllar completament Albània del món exterior i quins efectes va tenir aquesta política d'aïllament en el país i els seus habitants? Quines semblances i quines diferències trobes entre aquest model educatiu i el model educatiu actual que estàs seguint?

3.2.

Els Pioners:

Els Pioners són un moviment present en la majoria d'estats comunistes que engloba diverses organitzacions, dirigides pel partit, enfocades a promoure l'esport i l'educació en el lleure entre nens i adolescents. L'objectiu final és instruir-los en els valors del comunisme i fer-los participar en celebracions i festivitats polítiques.

Noies amb uniformes de pioneres caminen pel bulevard dels Herois del Poble a Tirana, la capital d'Albània, el 1987. Un retrat del difunt líder Enver Hoxha adorna l'edifici universitari.
(©Rudi Blaha/AP/The Washington Post)

³
Ypi, Lea. Op.cit.,
p.136

En aquest fragment de *Libre*³, Lea Ypi ens parla de la seva experiència en els Pioners d'Enver, l'organització de pioners a Albània:

“Acababa de convertirme en pionera, un año por delante de mi curso. Había sido seleccionada para representar a mi colegio siempre que hubiera que depositar coronas de flores en las tumbas de los héroes de la Segunda Guerra Mundial y en aquel momento era también la encargada de pronunciar el voto con el que jurábamos lealtad al Partido. Me paraba delante de todos los alumnos del colegio antes de comenzar las clases y declaraba solemnemente: «¡Pioneros de Enver! En nombre de la causa del Partido, ¿estáis listos para luchar?». «¡Siempre listos!», rugían los pioneros.”³

—

Preguntes:

1. Quin era el rol de la narradora com a “pionera” a la seva escola?
2. En què consistia el procés de jurament de lleialtat i per què es feia èmfasi en el fet de lluitar “per la causa del Partit”?
3. Compara el jurament de lleialtat dels Pioners d'Enver amb altres exemples històrics del moviment de Pioners, com ara els pioners hongaresos o els pioners soviètics (Moviment de Pioners Vladímir Lenin). Què tenen tots en comú?
4. Per què creus que aquestes organitzacions juvenils eren obligatòries? Quins valors i actituds pretenien fomentar? En què s'assimilen i en què es diferencien d'organitzacions juvenils de països no comunistes?

